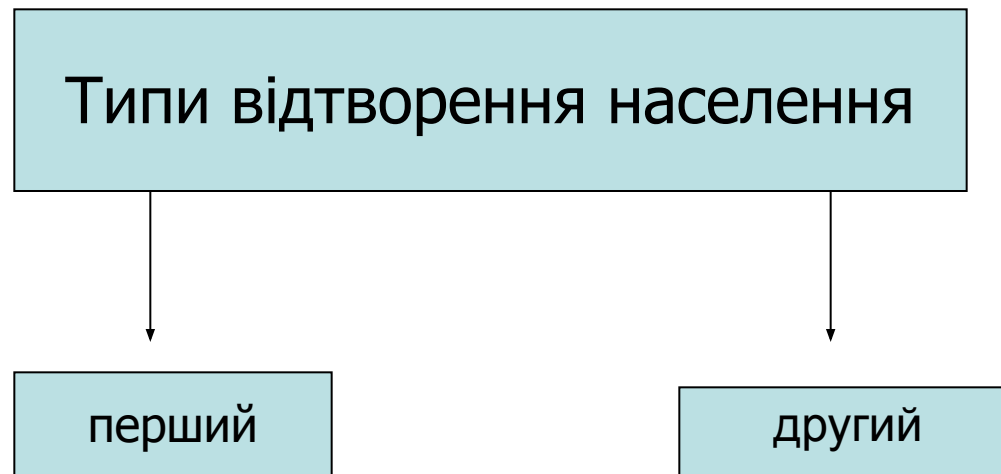

- Показники природного руху населення в різних країнах коливаються в доволі широких межах. Тому виділяють три типи відтворення населення: розширене (чисельність населення зростає), звужене (чисельність населення зменшується), просте (чисельність не змінюється).
- Крім того, виділяють ще два типи відтворення населення.

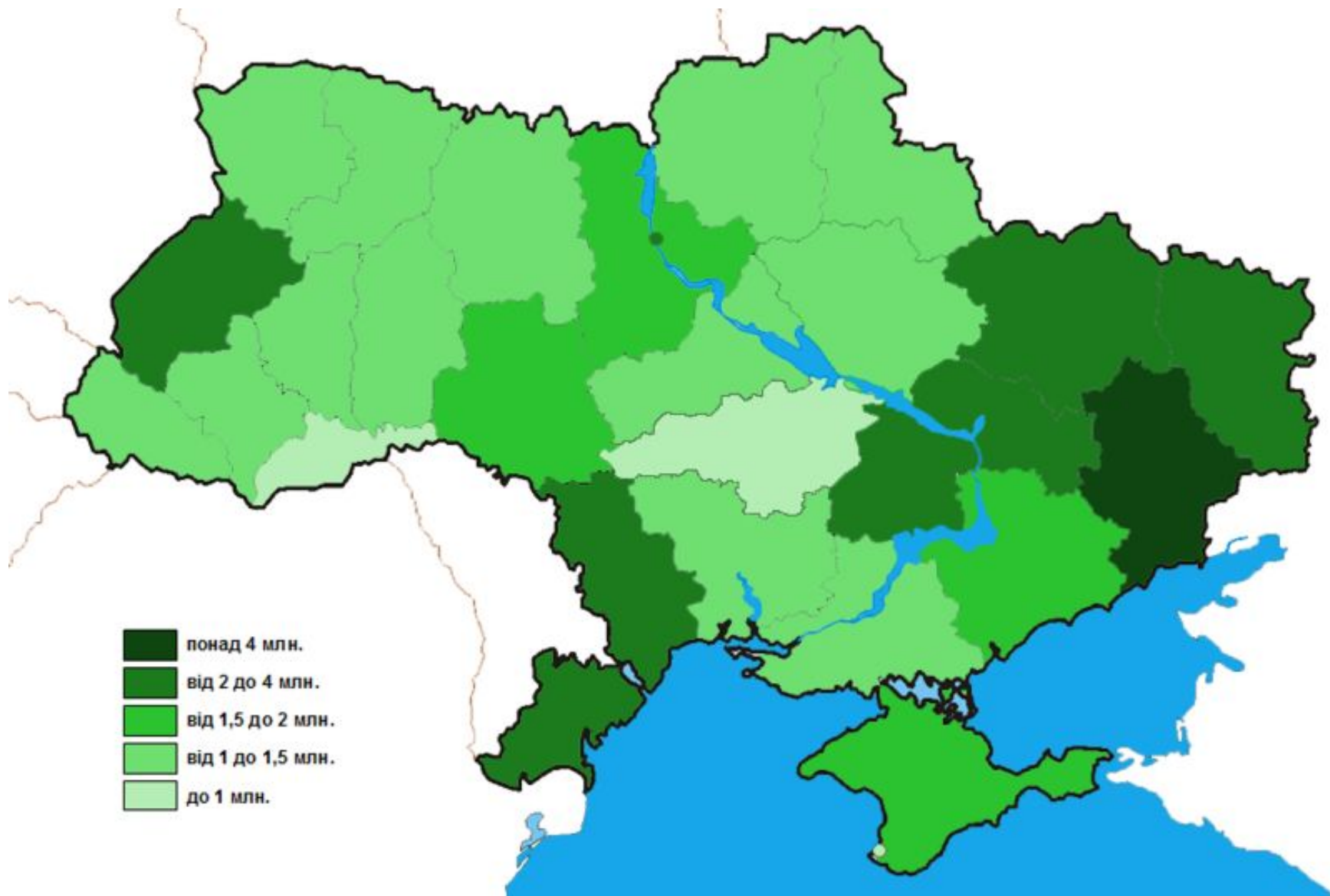
Що таке депопуляція населення?

Депопуляція населення – різке зменшення населення, за рахунок перевищення смертності над народжуваністю.

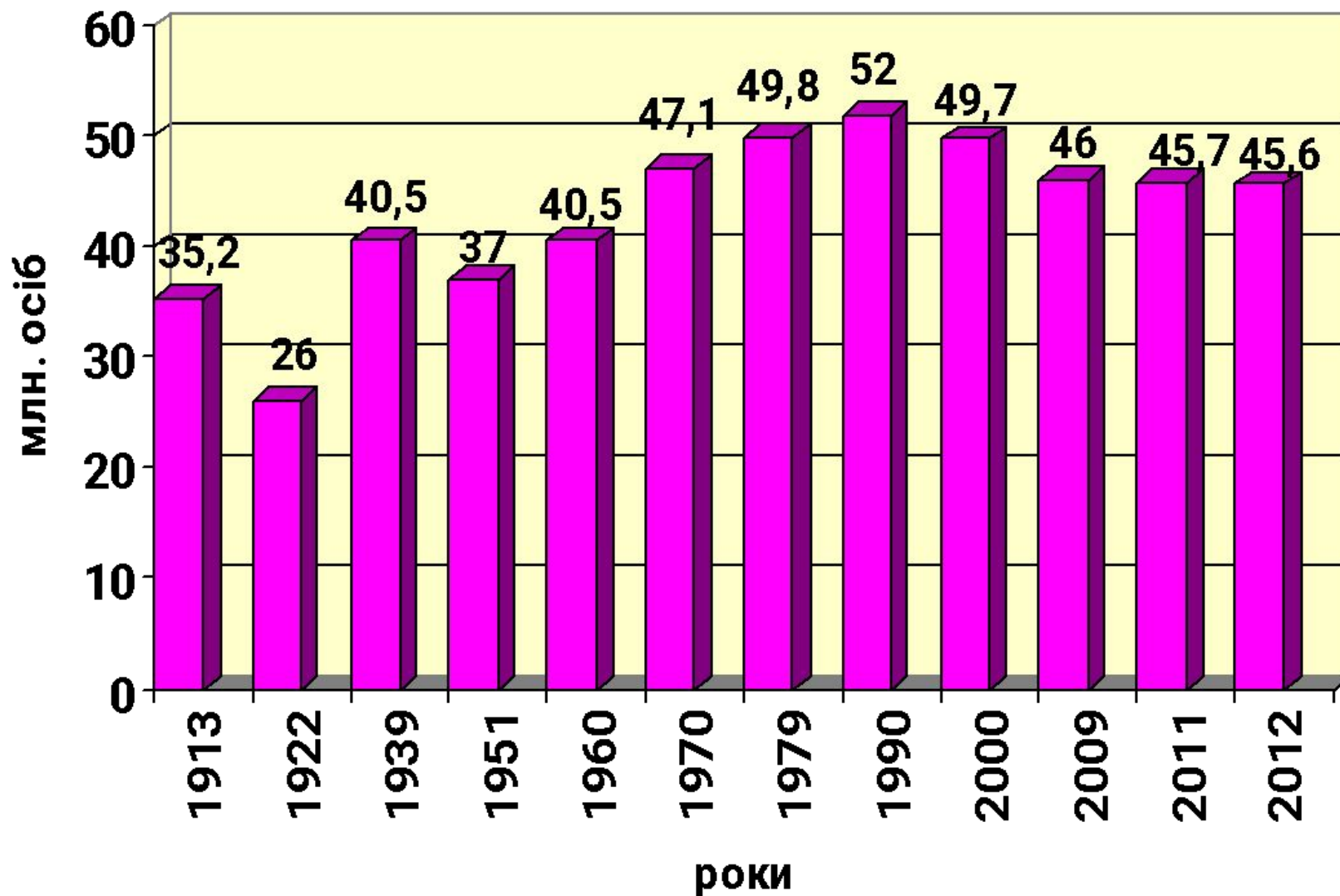
- **Демографічна політика** – комплекс державних заходів, спрямованих на регулювання народжуваності у необхідний для держави бік.
- **Чисельність населення** - кількість людей які проживають в певному населеному пункті, місцевості, країні.
- Чисельність населення змінюється в результаті народжування, смертності й міграції. Тому динаміка зміни чисельності населення є важливим демографічним показником.

- Чисельність мешканців країни щорічно розраховується станом на 1 січня.
- **На 1 січня 2012 р.** чисельність населення України становила **45,6 млн. осіб.**
- **На 1 серпня 2012 р.** чисельність населення України становила **45,5 млн. осіб.**

Чисельність населення України за областями станом на 01.01.2012 р.)

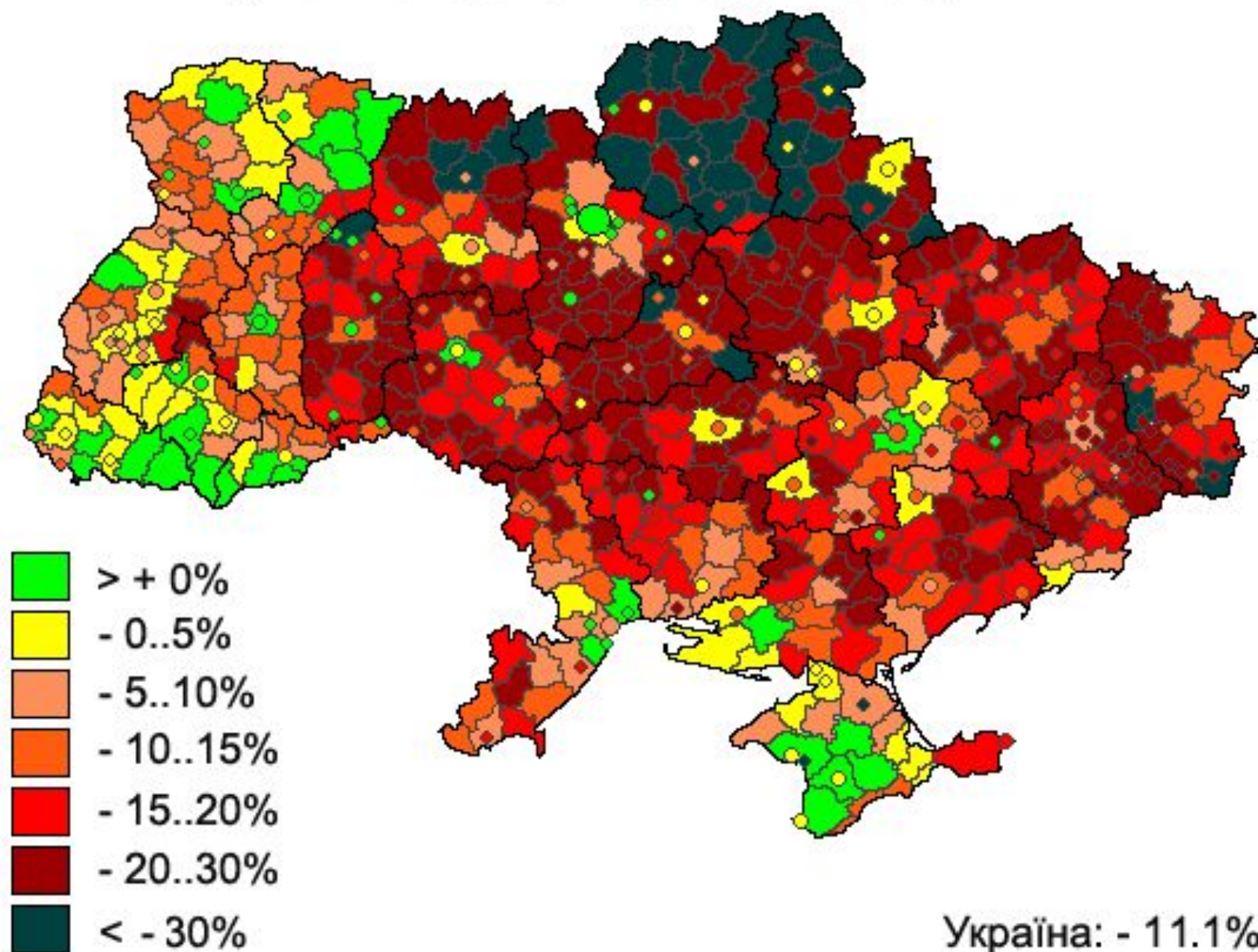
Динаміка чисельності населення України за період з 1913 по 2012 роки

Чинники впливу на сучасну демографічну ситуацію України:

- Перша Світова та Друга світова війна;
- Громадянська війна (1917-1920);
- Голодомори (1921-1923, 1932-1933);
- Масові репресії (1935-1939);
- Освоєння цілинних земель (1953-1954);
- Чорнобильська трагедія.
- Економічні кризи.

Динаміка населення у 1989 - 2010 рр.

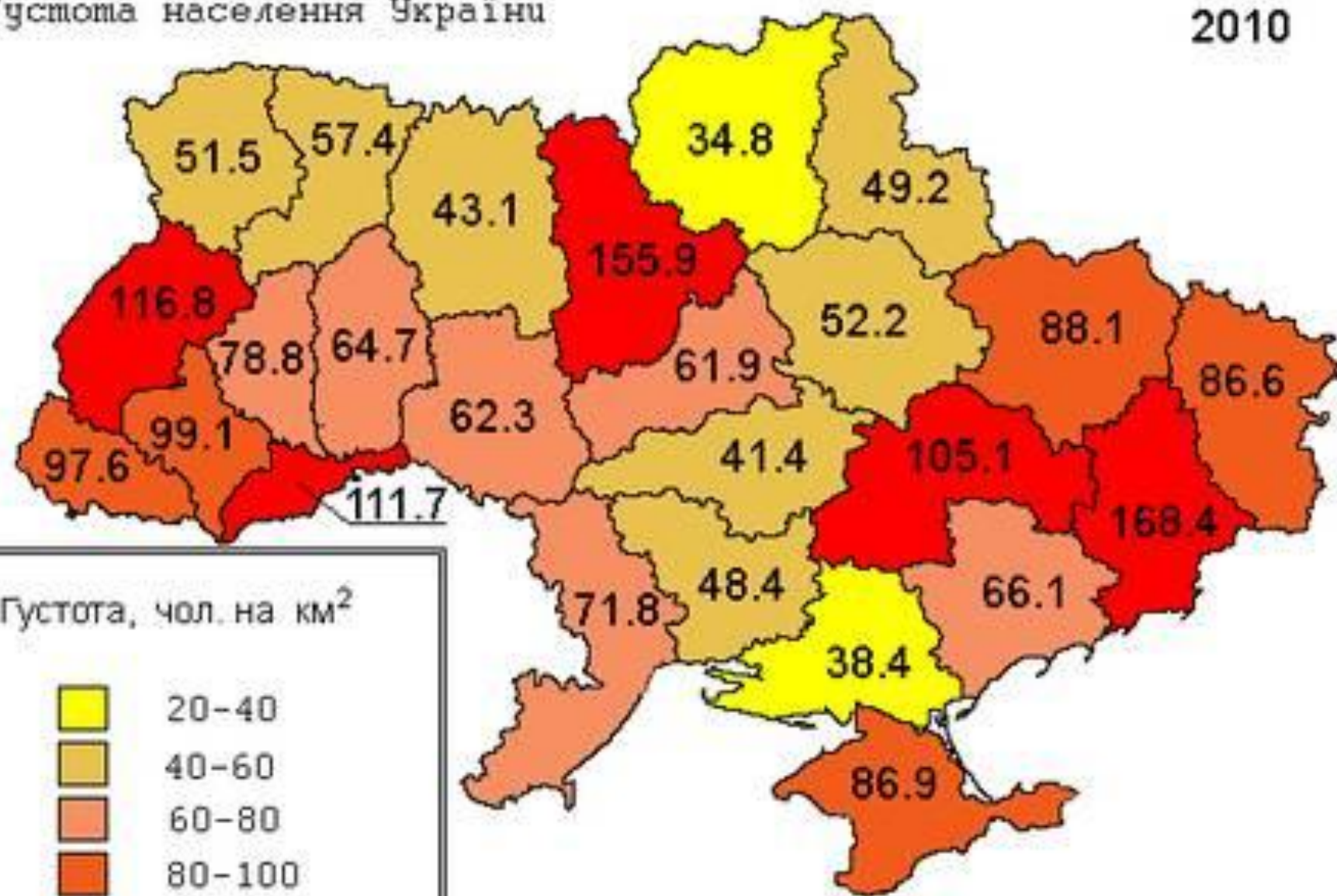
- **Густота насе́лення** — рівень заселеності певної території; кількість постійного населення, що проживає на одиниці площі (як правило, в розрахунку на один квадратний кілометр).

$$ГН = ЧН : S;$$

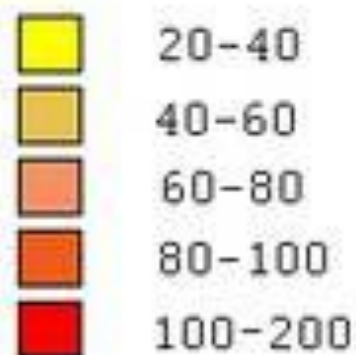
де ГН – густота населення,

ЧН – чисельність населення,

S – площа території.

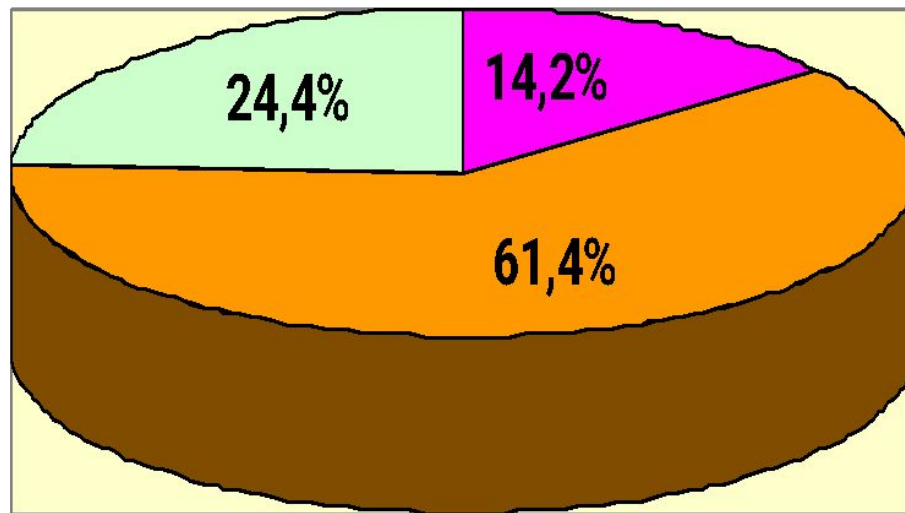

Густина, чол. на км²

Україна - 76.2

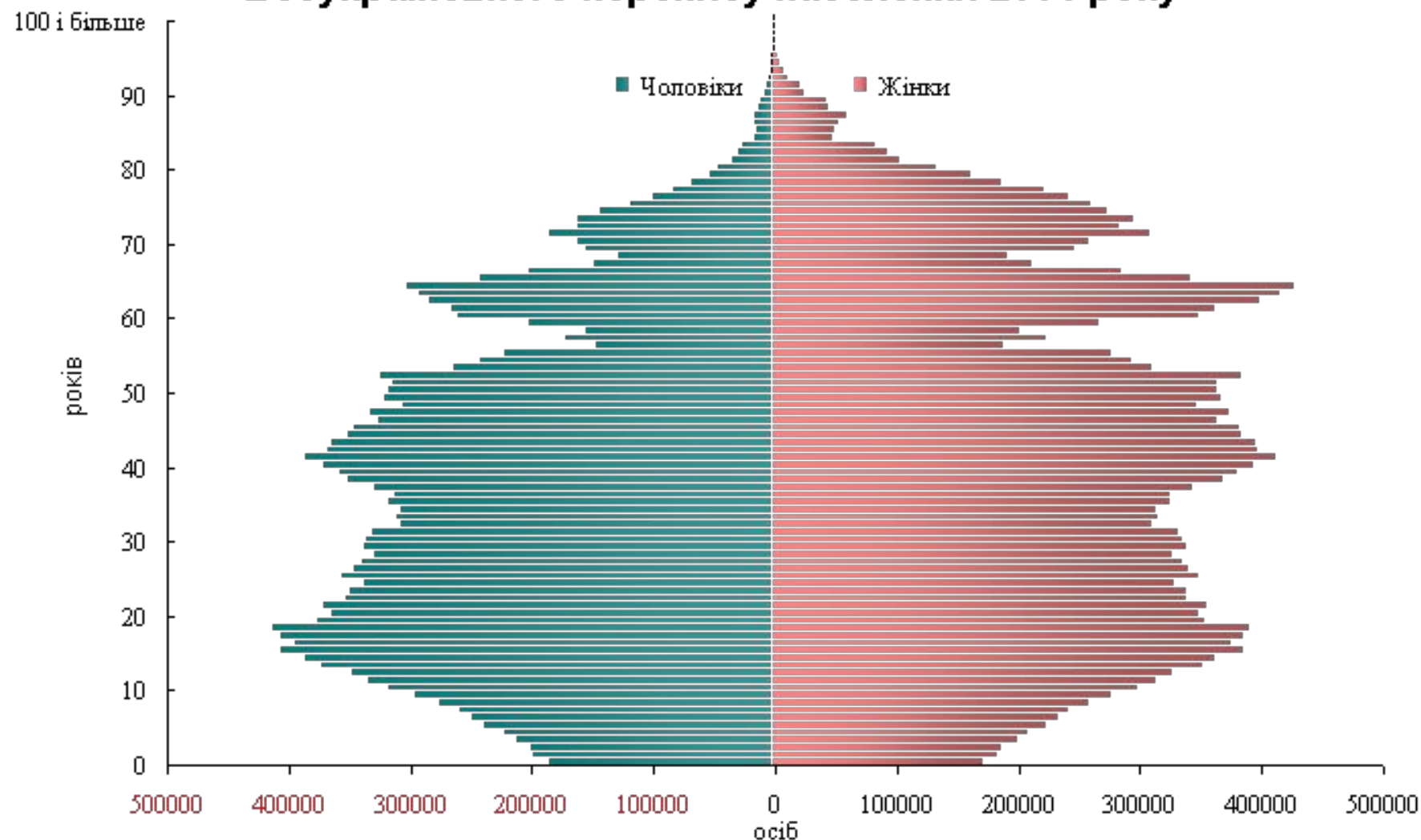
Вікова структура населення (2010 р.)

■ діти та підлітки (0-16 р.) ■ працездатне населення (16-55/60 р.) ■ люди старшого віку

Середня тривалість життя – 69 років

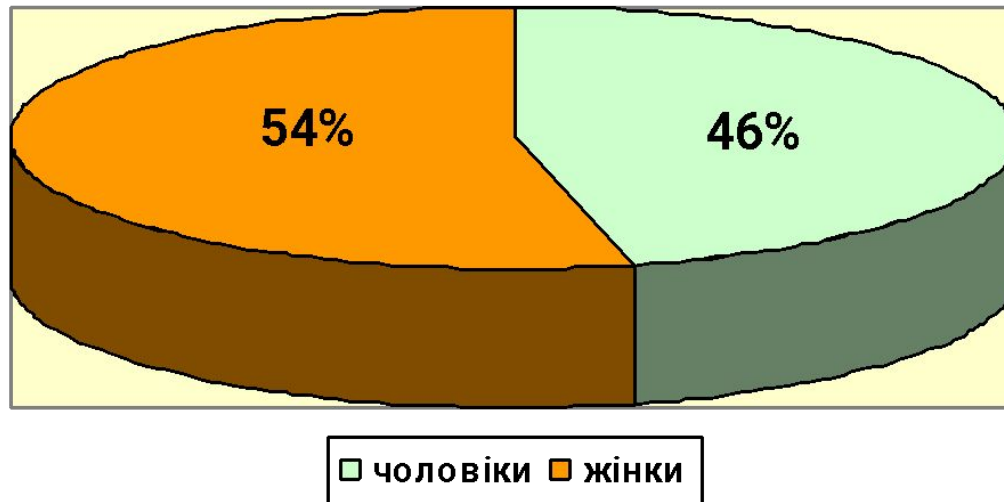
Статеві-вікова піраміда населення України за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року

- Статєво-вікова піраміда або, як її ще називають, вікова піраміда чи піраміда віку - це графічне зображення розподілу населення за віком і статтю.
- Вона являє собою двосторонню гістограму, на якій вікові інтервали в роках відкладені на вертикальній осі, а абсолютна кількість людей кожного певного віку та статі чи їх відносна частка в населенні відображені горизонтальними прямокутниками (або горизонтальними відрізками) з довжиною однакового масштабу.

Статева структура населення

Статева структура населення

- **Етногенез** - це походження, виникнення і початки становлення певного народу.

Існують три теорії щодо походження українців:

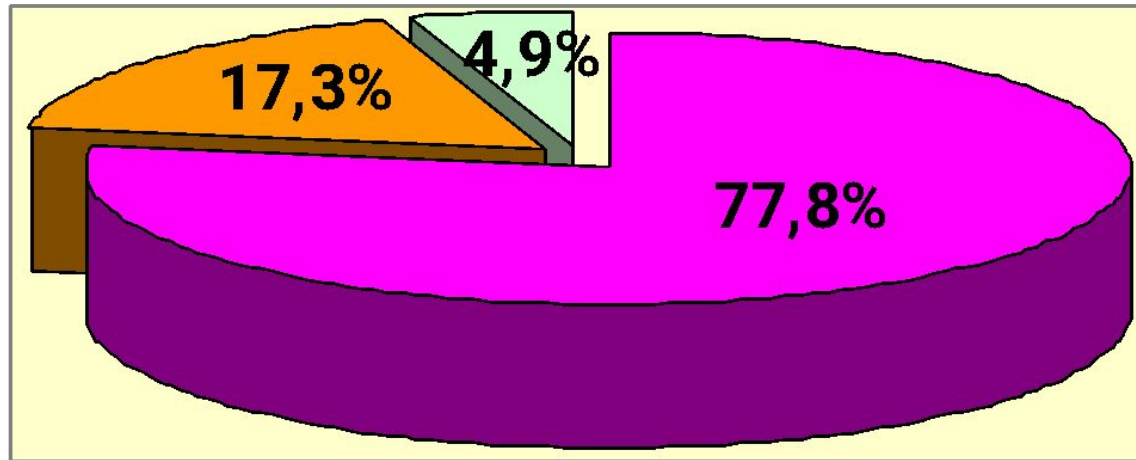
- Теорія давнього походження – трипільська
- Ранньослов'янська теорія
- Староруська теорія

Головні ознаки культурно-психологічної єдності українського народу:

- Просторова дніпровсько-київська орієнтація
- Історична пам'ять народу
- Самобутня міфологія та символіка
- Ментальність українців

Національний склад населення

На території України мешкають представники
близько 130 національностей

■ українці

■ росіяни

■ інші національності

Етнографічні групи українців:
лемки, бойки, гуцули, поліщуки, русини,
подоляни, слобожани

Національний склад населення України

Національність	Чисельність, тис. осіб	Чисельність, %
Українці	37541,7	77,8
Росіяни	8334,1	17,3
Білоруси	275,8	0,6
Молдовани	258,6	0,5
Кримські татари	248,2	0,4
Болгари	204,6	0,3
Угорці	156,6	0,3
Румуни	151,0	0,3
Поляки	144,1	0,2
Євреї	103,6	0,2
Вірмени	99,9	0,2
Греки	91,5	0,2
Татари	73,3	0,2
Цигани	47,6	0,1
Азербайджанці	45,2	0,1
Грузини	34,2	0,1
Німці	33,3	0,1
Гагаузи	31,9	0,1
Інші національності	177,1	0,4

РОЗСЕЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ ТА ЕТНІЧНИХ МЕНШИН (за В. Наулком)

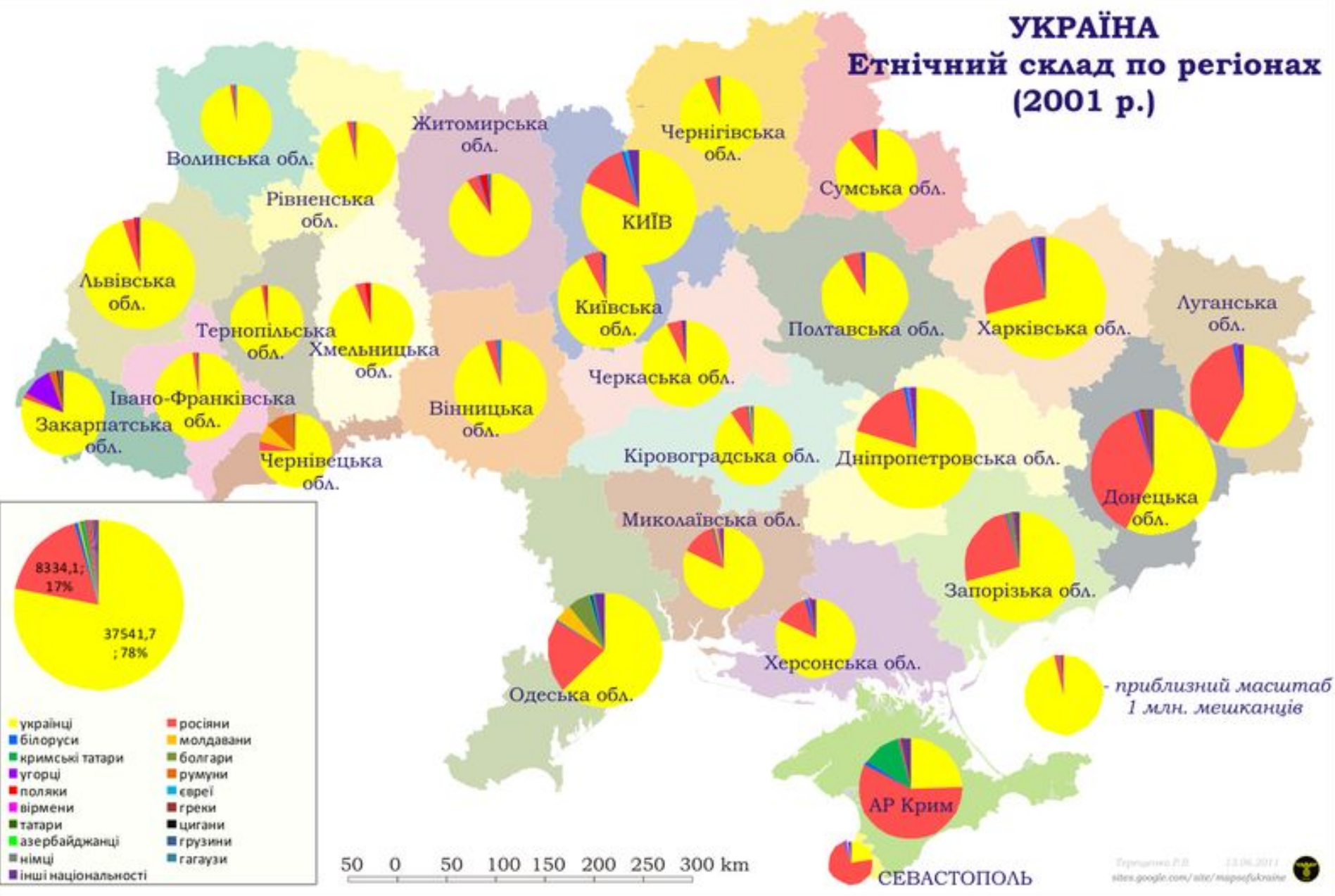
Частка українців більше 90 %:

Вінницька, Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Львівська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська

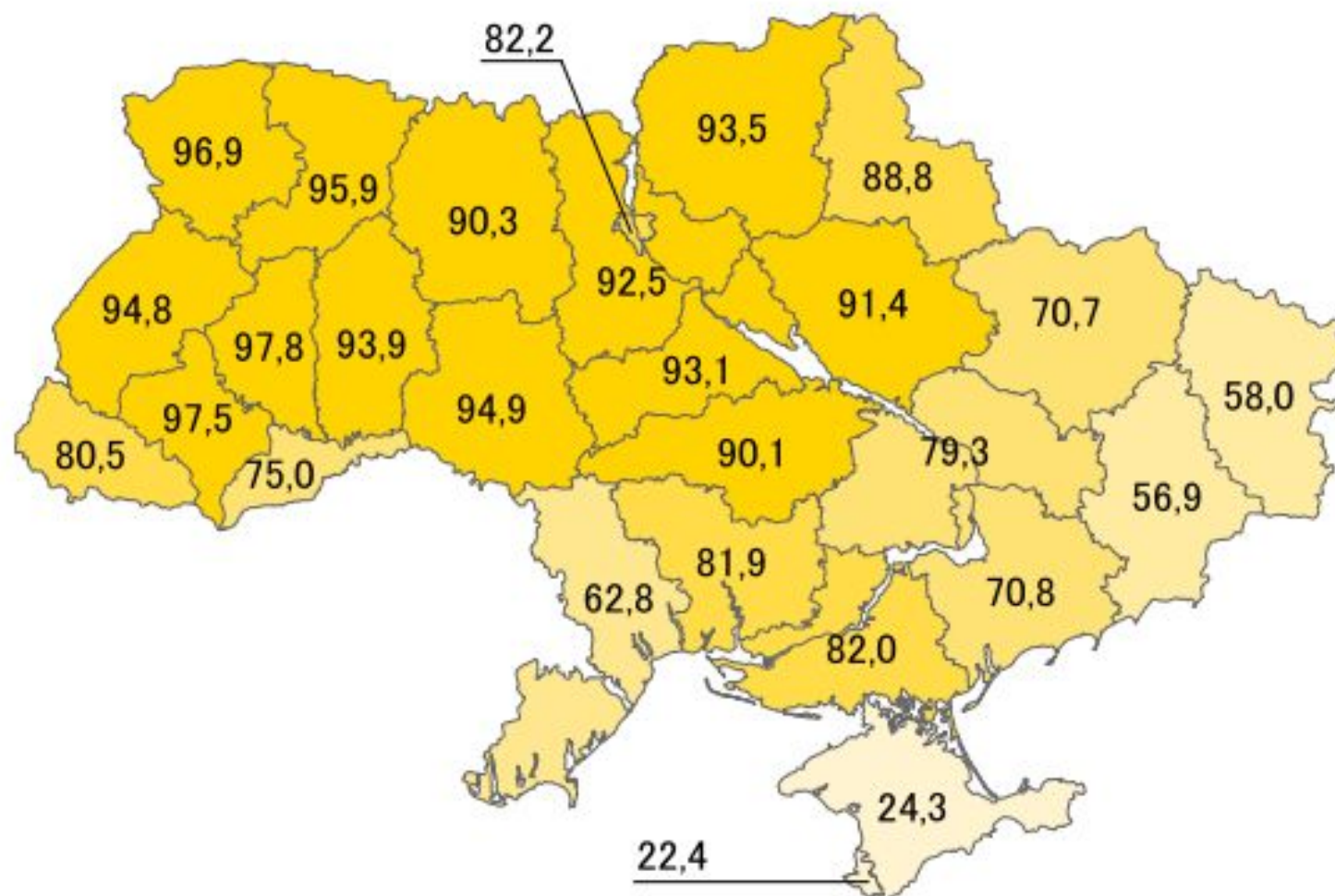
- **Більше 80 %:** Закарпатська, Миколаївська, Сумська, Херсонська, м. Київ
- **Більше 70 %:** Дніпропетровська, Запорізька, Харківська, Чернівецька

УКРАЇНА

Етнічний склад по регіонах (2001 р.)

Частка українців за областями

Росіяни: АРК – 58 %

Луганська обл. – 39 %

Донецька обл. – 38 %

Білоруси: АРК – 1,4 %

Рівненська – 1 %

Донецька обл. – 0,9 %

Поляки: Житомирська – 3,5 %

Хмельницька – 1,6 %

Львівська – 0,7 %

Кримські татари: АРК – 12 %

Румуни: Чернівецька – 12,5 %

Закарпатська – 2,6 %

Молдавани: Чернівецька – 7,3 %

Одеська 5 %

Угорці: Закарпатська – 12,1 %

Греки: Донецька – 1,6 %

Болгари: Одеська – 5 %

Запорізька – 1,4 %

Гагаузи - Одеська – 1,1 %

Цигани: Закарпатська – 1,1 %

Особливості етнічного складу населення України

- в усі часи значно переважала частка українців
- за радянських часів спостерігалось поступове загальне збільшення частки представників народів-сусідів
- частка представників кожної іншої нації в Україні не перевищує одного відсотка
- постійно залишається малою частка представників просторово віддалених націй
- за період самостійного розвитку України у ній поступово зростає кількість представників кавказьких націй
- майбутньому корінних змін у національному складі України не відбудеться

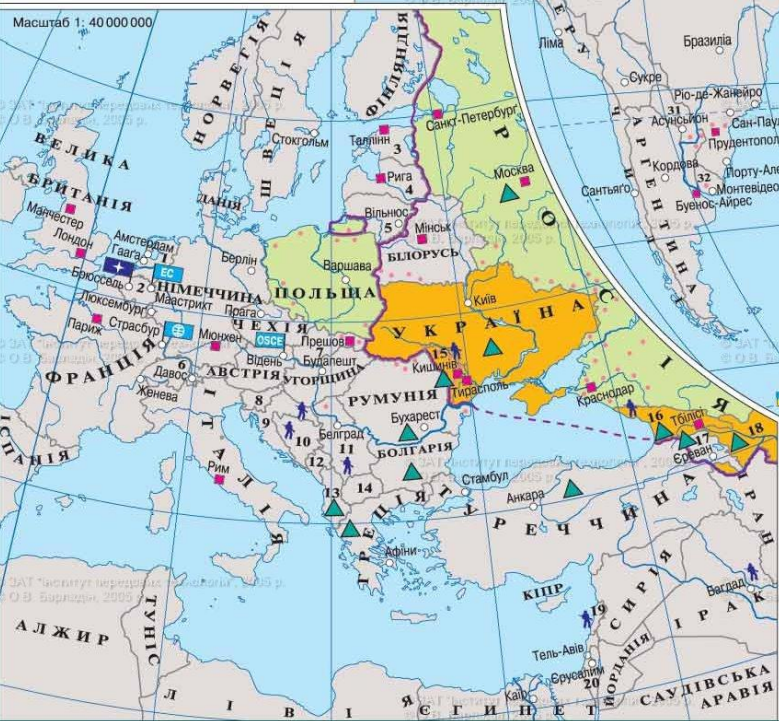
- **Діаспора** – розселення значної частини народу за межами країни.
- Українська діаспора є досить численною групою - більше 7 млн. українців проживають в колишніх радянських республіках і до 5 млн. - в далекому зарубіжжі.

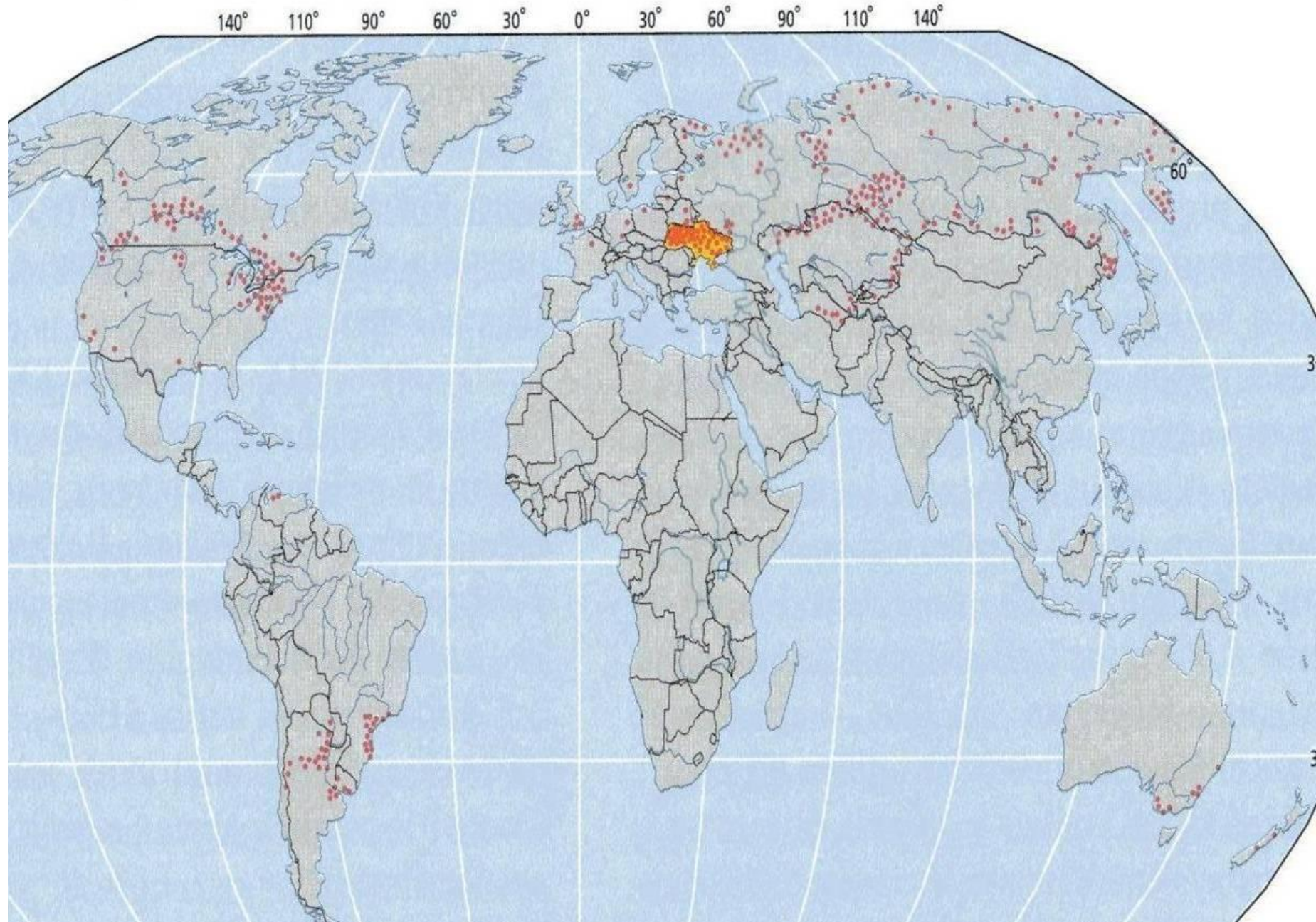
- У Східній Словаччині живуть русини, в Польщі після насильницьких виселень і розселень - українці, що сильно асимілюють, в Білорусі - українці-полещуки. Українська діаспора є в Канаді, США і т.д.
- Загальна чисельність російських українців складає 4 379 690 чоловік. Найбільше число українців проживає на Кубані (до 47%), в Тюменській області - до 800 тис., у Воронежській, Брянській, Омській областях, Ставропольському і Приморському краях. У Молдові проживають 600,4 тис. українців, що складає 13,8% населення республіки.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ. УКРАЇНСЬКА ДІАСПОРА

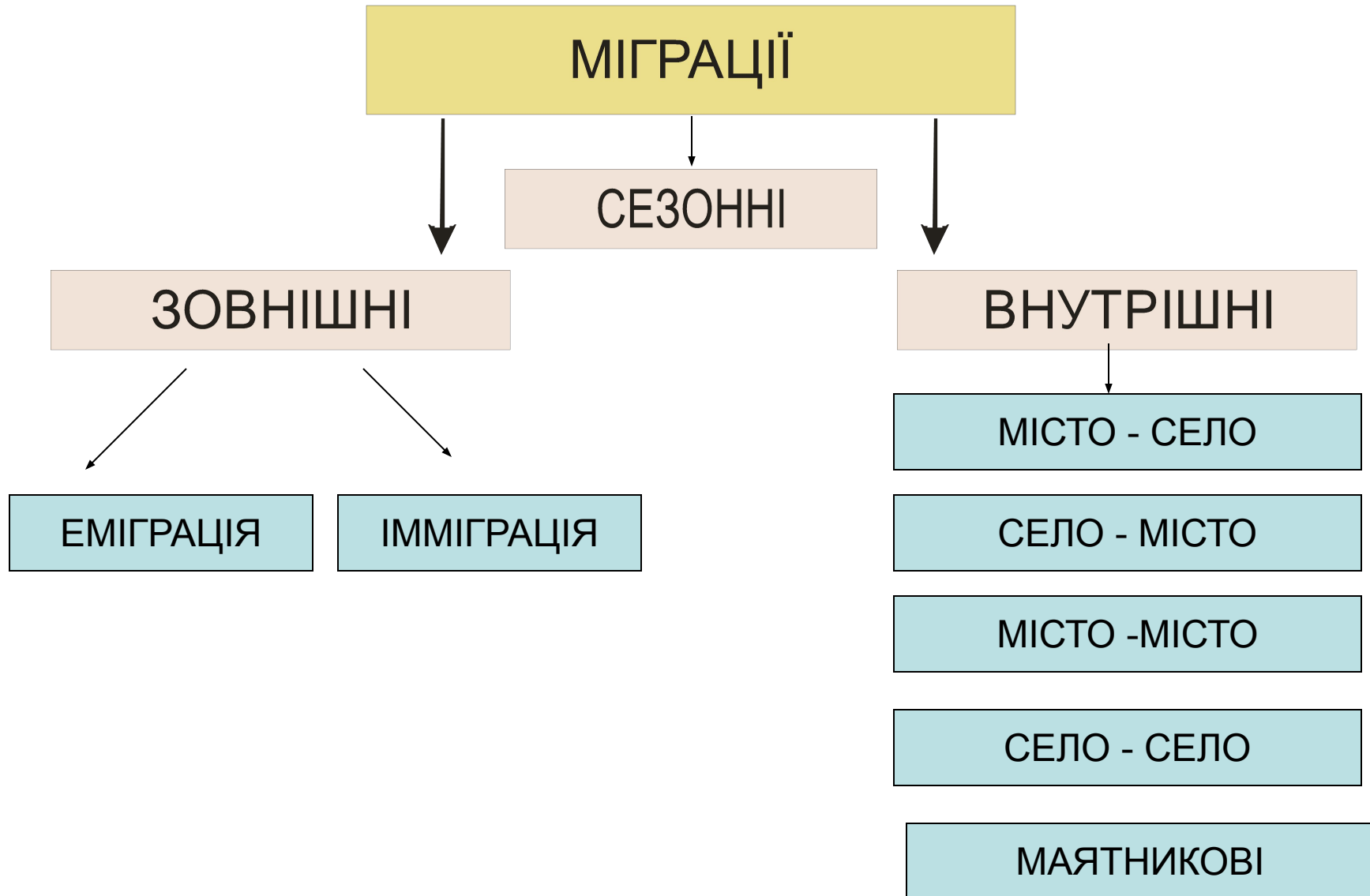
- Райони розселення українців за кордоном
- Центри культурного та громадського життя українців поза межами України
- Міжнародні організації, у яких бере участь Україна:
- СНД (Співдружність Незалежних Держав)
- ГУАМ (Грузія, Україна, Азербайджан, Молдова)
- ОЧЕС (Організація Чорноморського економічного співробітництва)
- ОБСЄ (Організація з безпеки і співробітництва в Європі)
- Рада Європи
- Міжнародні організації, що з ними співпрацює Україна
- Європейський Союз
- НАТО (Організація Північноатлантичного договору)
- Стратегічні партнери України
- Головні торговельні зв'язки України
- Участь України в миротворчих операціях
- Українська антарктична станція "Академік Вернадський"

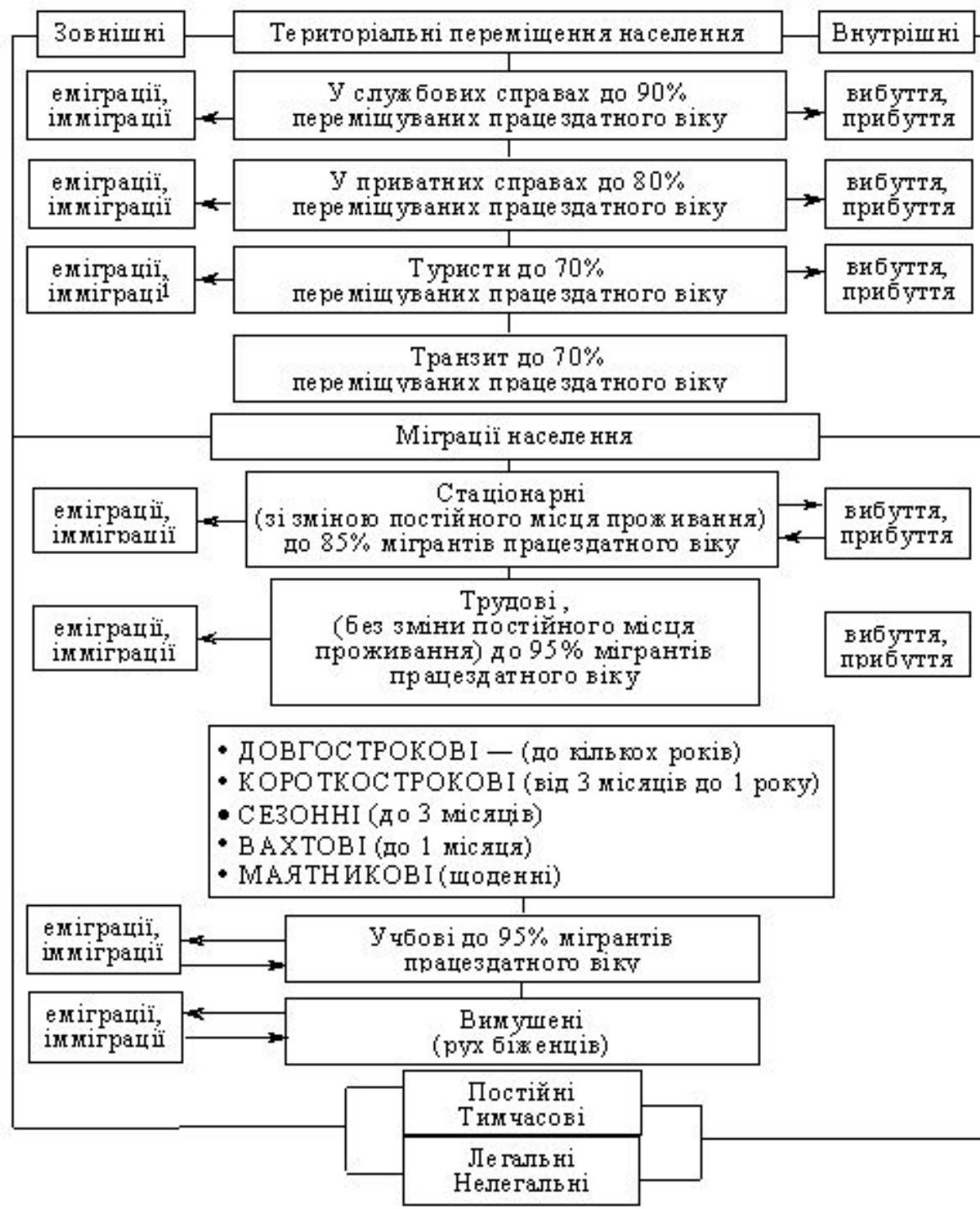

РОЗСЕЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ у СВІТІ

Міграції – це механічний рух населення

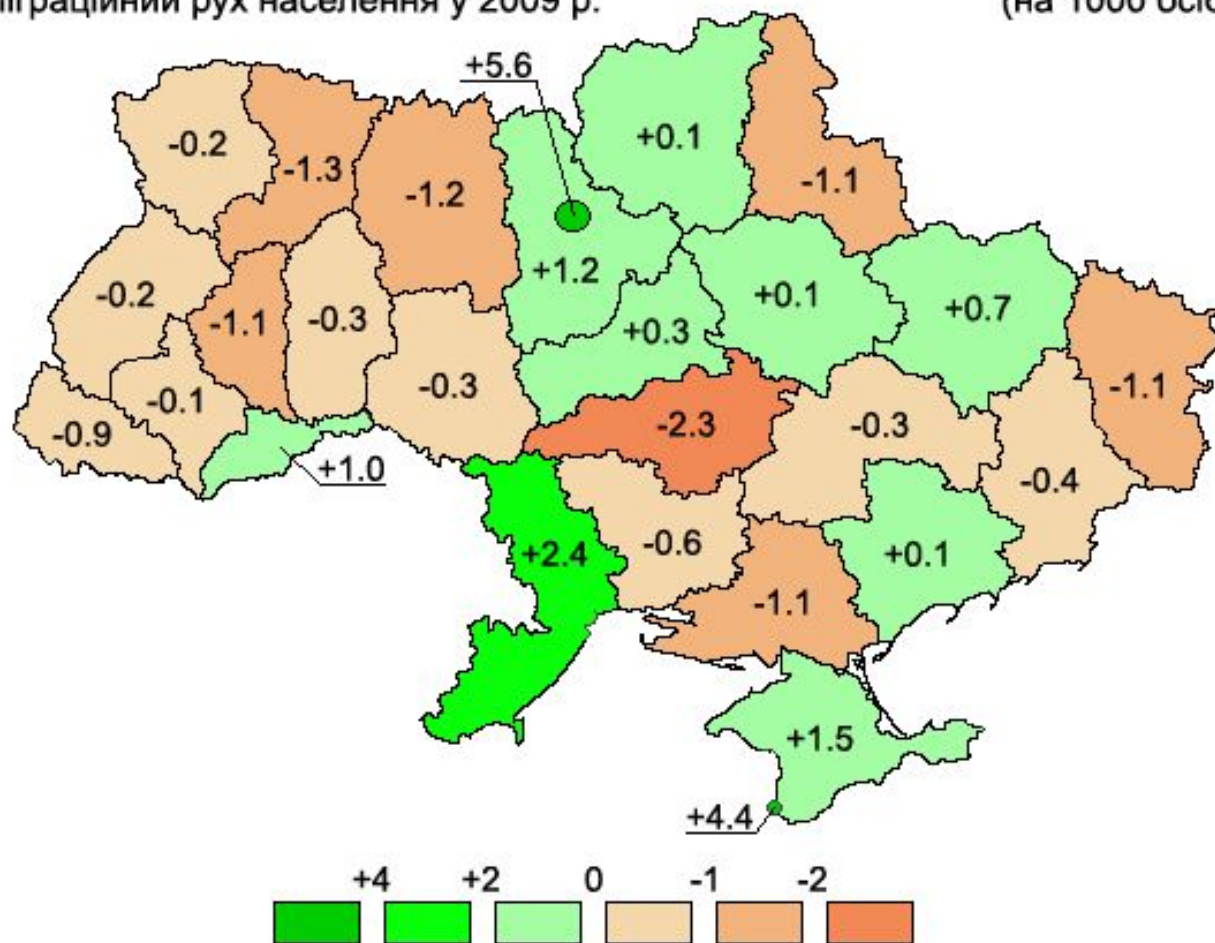

- **Сальдо міграції** - різниця числа осіб, які прибули на будь-яку територію, і числа осіб, які вибули звідти за один і той же проміжок часу.

Міграційний рух населення у 2009 р.

(на 1000 осіб)

Депортація – це примусове вислання особи або окремої категорії осіб в іншу державу або іншу місцевість, часто під конвоєм. Нерідко застосовується у відношенні іноземних громадян або осіб без громадянства, що незаконно в'їхали в ту чи іншу державу.

Вислання – суверенне право кожної держави переміщувати, добровільно чи примусово, іноземця зі своєї території. Це означає також насильне вигнання під охороною представника іншої країни у випадку, якщо дипломат є персоною “нон грата”, і якщо він не покинув території країни протягом строку, встановленого Віденською конвенцією з дипломатичних відносин (1961 року).

Етнічні депортації з України

- **Поляки** – у 1936 р. з приграничних районів України виселяли у Казахстан (близько 35 тис. осіб). До 1941 року було вислано більш ніж 210 тис. осіб польського походження.
- **Німці** – в період з 15.08 по 9.09.1941 більш ніж 50 тис. етнічних німців разом з сім'ями було вислано до Ставропольського краю з Криму. На початку Великої Вітчизняної війни було наказано вислати всіх етнічних німців з Донецької, Запорізької та Луганської областей (майже 80 тис. осіб), пізніше – з Дніпропетровської, Одеської та Харківської областей (11,7 тис. чол).
- **Кримські татари** – у 1944 у зв'язку з обвинуваченнями у зрадництві, співробітництві з нацистами, були виселені з території Криму до Узбекистану. Менш, ніж за три доби було депортовано 187,9 тис. осіб.
- **Вірмени, греки, болгар** – у 1944 року за наказом Сталіна, за тими ж причинами, що й татар, було виселено з Криму 37 тис. осіб до Казахстану, на Урал, в Сибір, Башкирію.

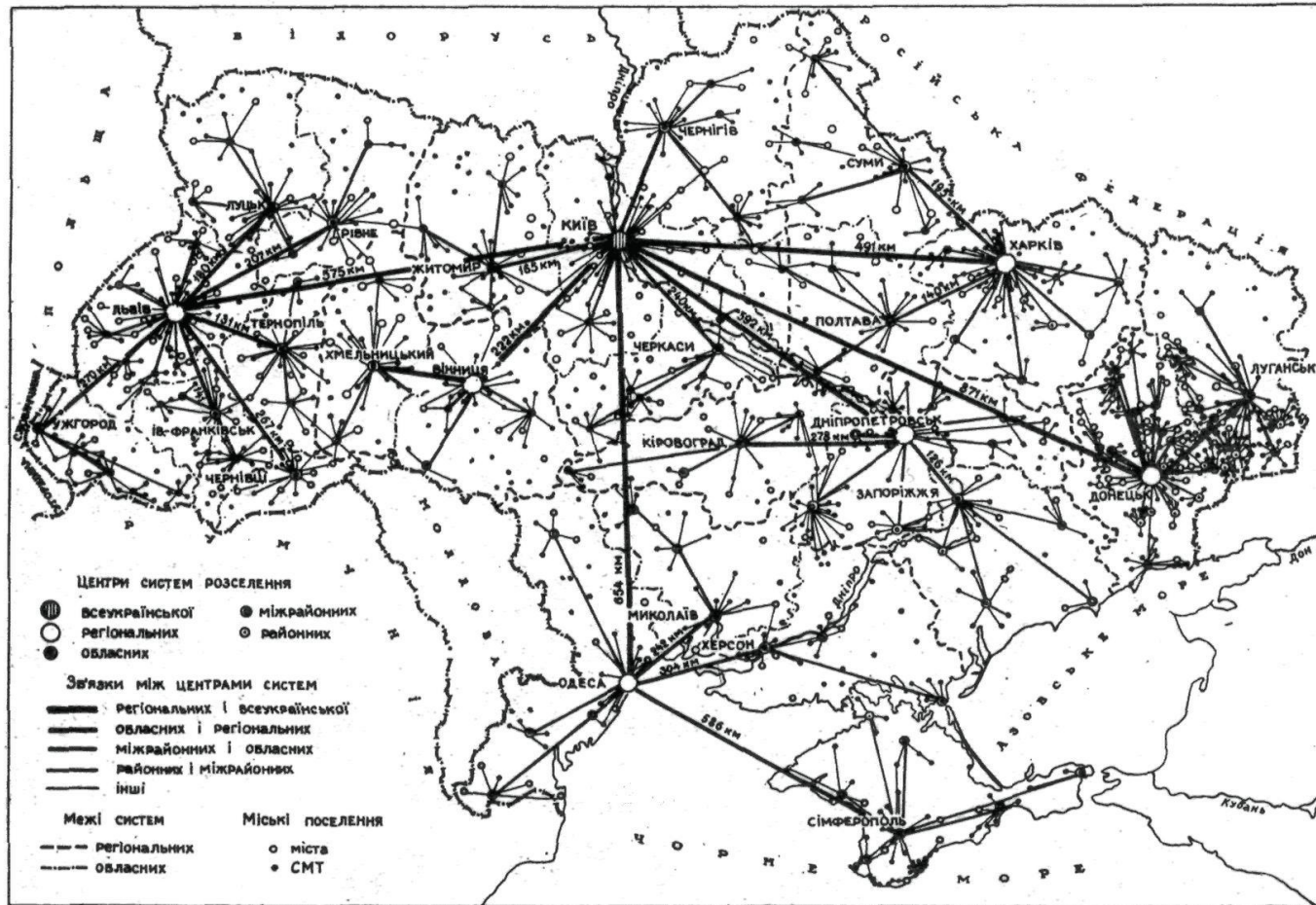
Репатріація (*від лат. re – повторна дія, протилежна дія + patria – батьківщина*) – повернення на батьківщину громадян, які в силу різних обставин опинились на території інших держав.

Репатріація в Україну

- **Українці** – найбільший потік у 1992-1993 роках з країн Балтії, Туркменистану, Казахстану. Найбільше іммігрантів прибуло до областей з переважно українським населенням (Вінницька, Івано-Франківська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька область тощо). Найменше Українців прибувало до АР Крим.
- **Поляки** – значна частка повернулась ще під час війни (поселялись у Сумській, Полтавській, Харківській, Чернігівській області тощо). Інші поляки, що мали бажання повернутись до України, могли без перешкод це зробити у 1970-1980 рр., тому з набуттям незалежності Україною не спостерігалось інтенсивного потоку поляків до нашої держави.
- **Німці** – наказ від 3.12.1972 р. дозволив німцям повернутись до місць їх колишнього проживання. У 1992 р. був створений Українсько-Німецький Фонд, який запрошував етнічних німців з інших країн до України. Але Україна опинилась нездатною до прийому великої кількості переселенців з причини економічної кризи.

- **Кримські татари** – у 1990 р. було створено Державну комісію з проблем кримськотатарського народу. Але на практиці повернення татар до Криму з 1989 року було масовим, неорганізованим та спонтанним. Виникало дуже багато проблем – самозахват землі татарами, конфлікти з владою, життя людей в непристосованих умовах, неможливість працевлаштування репатріантів. Велику допомогу в цей час надали Україні міжнародні організації.
- **Вірмени, греки, болгари** – їх повна реабілітація відбулась наприкінці 1980х років. Українська держава надає їм допомогу в поверненні на колишні місця проживання, в будівництві житла.
- **Турки-месхетинці** – вони історично не пов'язані з Україною, але так склалось, що за останні роки значна група турок (близько 10 тис.) оселилась на території України. Найбільше їх проживає у Донецькій області, а також у Миколаївській, Херсонській, Дніпропетровській, Черкаській областях.

- *Система розселення* – сукупність населених пунктів певної території, неоднакових за кількістю жителів і функціями та об'єднаних різними видами зв'язків.

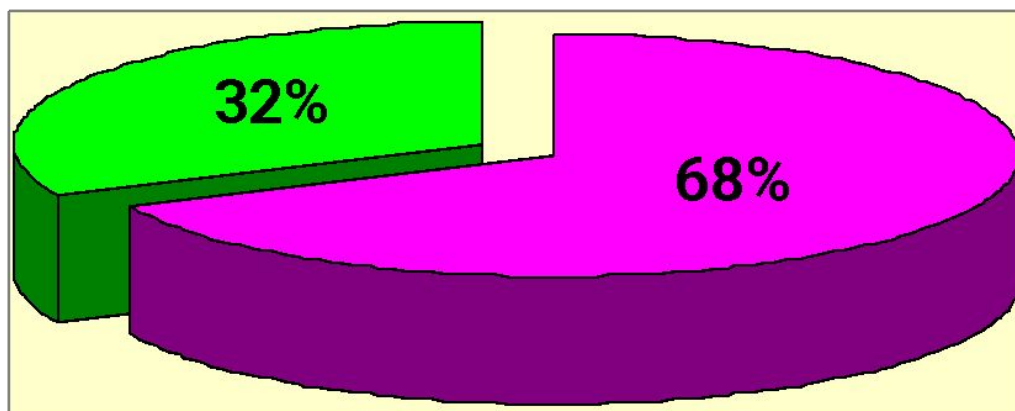

Міська система розселення (за Ю.Пітюренком)

Населенні пункти

міські

сільські

■ міське населення

■ сільське населення

- За адміністративно-територіальним поділом на території України виділяється АР Крим, 24 області; 490 районів; 458 міст, в т.ч. – 179, що мають спеціальний статус, державне та обласне значення; 886 смт.; 28504 сільс. нас. пунктів; 2 міста державного підпорядкування (Київ, Севастополь).
- **МІСТО** – це населений пункт з чисельністю населення не менше 10 тис. осіб, за умови, що 85 % його мешканців робочі та службовці.

За чисельністю населення:

- Малі (до 20 тис. осіб)
- Середні (20-100 тис. осіб)
- Великі (100-500 тис. осіб)
- Дуже великі (500 тис. – до 1 млн. осіб)
- Міста-мільйонери (1 млн. осіб і більше)

Міста-мільйонери: Київ, Харків, Дніпропетровськ, Одеса.

Дуже великі: Донецьк, Запоріжжя, Львів, Кривий Ріг.

За адміністративним підпорядкуванням:

- Державного значення (підпорядкування)
- Обласного підпорядкування
- Районного підпорядкування

За функціями:

- Багатофункціональні адміністративні центри
- Багатогалузеві промислові центри
- Промислові центри
- Транспортні центри
- Курортні центри
- Організаційно-господарські центри місцевого значення

Урбанізація – процес зростання частки міст та міського населення

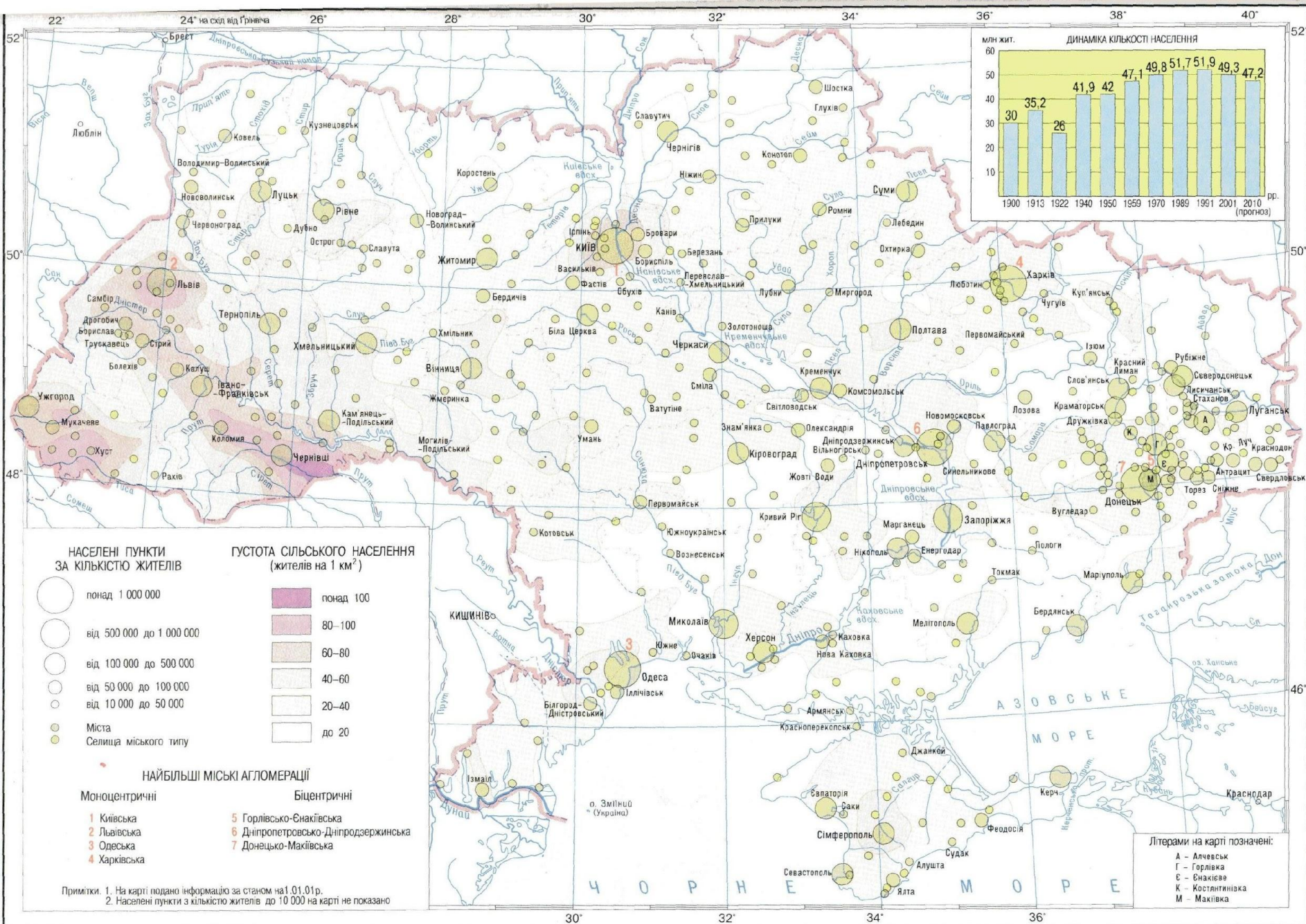
- Донецька – 90 %
- Луганська – 86 %
- Дніпропетровська – 83 %

- Закарпатська – 37 %
- Чернівецька – 40 %
- Івано-Франківська – 42 %

Міська агломерація – злиття міст та інших населених пунктів у єдине міське поселення

- Моноцентричні
- Біцентричні
- Поліцентричні

Найбільші міські агломерації: Київська, Харківська, Дніпропетровсько-Дніпродзержинська, Донецько-Макіївська, Горлівсько-Єнакіївська, Львівська.

Розселення населення України

Села

За кількістю мешканців:

- Малі (до 500 осіб)
- Середні (500-1500 осіб)
- Великі (1500 – 3000 осіб)

За типом:

- Багатовуличної забудови
- Гірсько-долинні
- Одновуличні
- Шахові

Соціальна структура населення.

Трудовий потенціал

- *Соціальна структура населення* – система різноманітних видів спеціальностей і стійких впорядкованих зв'язків між ними.
- *Трудовий потенціал* – дієздатна частина населення, що може бути зайнята у різних сферах і видах трудової діяльності. У 2006 р. За офіційними даними трудове населення України склало 22 280,8 тис. осіб (11 467 тис. жінок та 10 813,8 тис. чоловіків)
- Перебудова соціальної структури населення відбувається шляхом зміни співвідношення між чисельністю осіб, зайнятих фізичною і розумовою працею, а також зміни в професійній структурі населення.
- Трудові ресурси України характеризуються високим рівнем професійної підготовки та освіти. Більш освіченим є міське населення.

- Спостерігається тенденція до зменшення трудових ресурсів країни через віковий склад населення.
- Найбільший показник зайнятості населення традиційно в промисловості та сільському господарстві. Простежується тенденція до збільшення зайнятих в невиробничій сфері.
- Тенденція до зменшення частки зайнятих в економічній діяльності по всіх областях України, окрім АРК, Одеська, Дніпропетровська, Закарпатська, Миколаївська, Сумська і Харківська області та міста Харків і Севастополь, де відносна величина задіяних у народногосподарському виробництві збільшилася.
- Проблема безробіття притаманна сільській місцевості і менш розвинутим регіонам; у віковому розрізі, найбільш уразливі вікові групи 20-26 років та старше 50 років.

Висновки

- *Для визначення багатогранного впливу населення на процес економічного і соціального розвитку країни треба детально дослідити як його демографічні параметри, так і особливості розселення, трудову діяльність.*
- *Чисельність населення, його динаміка, показник природного приросту населення, його статевовікова структура – найважливіші показники демографічної характеристики народонаселення.*
- *Відбувається скорочення населення України природним і механічним шляхом.*
- *Мають місце диспропорції статевовікової структури.*
- *Актуальною залишається проблема раціонального використання трудового потенціалу*

Основні поняття

Населення, етногенез, етнічний та національний склад населення, демографічна ситуація, природний приріст, міграційний приріст, статевो-вікова структура населення, система розселення, сільські і міські населені пункти, соціальна структура населення, трудовий потенціал, зайнятість, безробіття, діаспора, глобальний український простір.